

6.

Autonomiczność i zależność w moim życiu

I. PROSPEKT WARTOŚCI

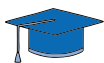
1.1. CEL OGÓLNY

Rozwój społeczny

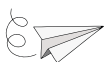
1.2. CEL SZCZEGÓŁOWY

Umiejętność współżycia w grupie

1.3. CEL WYCHOWAWCZY

Samokontrola i opanowanie emocji za pomocą rozumu i poddanie ich pod osąd sumienia

1.4. PROPONOWANE TEMATY

- Wolność jako dar i zadanie.
- Wolność *ku*, czy wolność *od* – dwie koncepcje wolności.
- Im więcej człowiek czyni dobra, tym bardziej staje się wolnym.

1.5. ZADANIA DLA UCZNIA, SAMOWYCHOWANIE

Normy

- Granicą indywidualnej wolności jest wolność i dobro własne oraz drugiej osoby.
- Wolność czyni człowieka odpowiedzialnym za swoje czyny.
- Wolność jest skierowana do prawdy i dobra.

Zasady

- Uzgadniam moją wolę z głosem sumienia.
- Przed dokonaniem konkretnych poczynań, staram się przewidywać następstwa moich decyzji.
- Podczas egzekwowania swojego prawa do wolności, pamiętam o szacunku wobec praw i potrzeb innych.

1.6. ZADANIA DLA RODZICÓW

Normy

- Wychowanie do wolności jest wychowaniem do odpowiedzialności.
- Ocena dobra i zła ma charakter obiektywny.
- Prawo moralne jest gwarantem rozwoju wolności ludzkiej.

Zasady

- Podczas rozstrzygania danych problemów, wsłuchuję się w racje przedstawiane przez moje dziecko, zapoznając się z kontekstem sytuacji, o jakiej opowiada i staram się o obiektywizm w ocenie.
- Udzielając dziecku ostrzeżeń lub porad, unikam postawy autorytarnej.
- Nie próbuję zatrzymać procesu usamodzielniania się mojego dziecka.

1.7. ZADANIA DLA SZKOŁY, WYCHOWAWCY

Normy

- Wychowanie jest procesem prowadzenia osoby ku wolności – prawa do samostanowienia.
- Normy prawne i zasady postępowania są odbiciem porządku moralnego.
- Rozum przedstawia człowiekowi daną rzecz jako wartość i wyzwala jego decyzję od przymusu.

Zasady

- Egzekwując od uczniów wykonywanie moich poleceń i zadań, wystrzegam się metod zastraszania i przemocy.
- Nakłaniając młodzież do konkretnych postaw, wyborów, muszę być wewnętrznie przekonany o ich słuszności.
- Wykorzystuję postaci z literatury i historii do promocji właściwie pojmowanej wolności człowieka.

1.8. SPOSÓB REALIZACJI

Film na podstawie powieści *Zbrodnia i kara* Fiodora Dostojewskiego, reż. Menahem Golan, Polska–Rosja–USA, 2002, może być pretekstem do dyskusji na temat: Prawo naturalne – zniewolenie czy prawda wpisana w naturę ludzką?

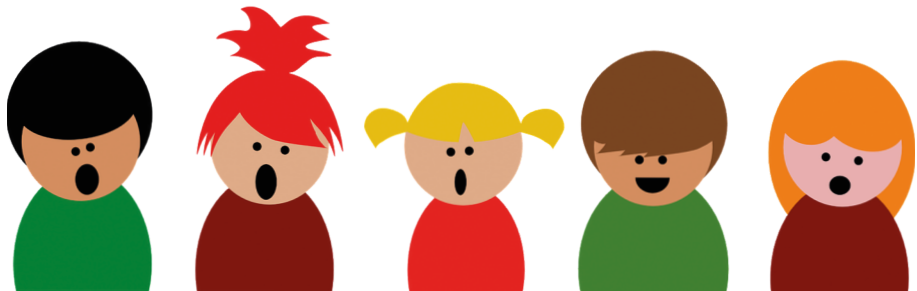
1.9. OSIĄGNIĘCIA, EFEKTY

W naszej epoce ludzie coraz bardziej uświadamiają sobie godność osoby ludzkiej i swoje prawa. Powstają placówki pomagające osobom uwikłanym w uzależnienia, czy też doznającym przemocy, jak również ośrodki informacji, które upowszechniają profilaktykę. Społeczeństwo uczy się asymilować takich ludzi zamiast ich odrzucać.

1.10. ZAGROŻENIA

Zagrożeniem dla naturalnego rozwoju młodego człowieka jest niesprzyjające środowisko rodzinne, szkolne lub każde inne, w którym panuje atmosfera przemocy. Skutkiem takich uwarunkowań jest lęk przed samostanowieniem, utrwalona postawa zależności od osób silniejszych i prześladowców oraz podatność na manipulację. Ponadto następuje zanik idei uniwersalnej prawdy o dobru

oraz subiektywistyczna interpretacja osądu moralnego. Człowiek kreuje własny kodeks norm i zasad, orzeka, co jest dobre, a co złe. Zamęt moralny podsycają także tendencje liberalne promowane w ośrodkach życia kulturalnego, społecznego i politycznego, traktujące prawo moralne, stanowione a nawet naturalne – jako ograniczenie autonomii. Skutkiem tak pojętej wolności jest wyzwolenie się spod wszelkich nakazów i zakazów, które porządkują życie społeczne, rodzinne i osobiste.

II. PEDAGOG

2.1. TREŚĆ MATERIAŁU

W tej wartości bardzo ważna jest umiejętność współżycia w grupie, akceptacji innej jednostki. Należy radzić sobie z emocjami, umieć je kontrolować, a wtedy o wiele łatwiej jest nam żyć w społeczeństwie. Oczywiście każdy ma prawo do wolności, tylko nie zapomnijmy, że w tym zdaniu to wyraz „każdy” ma kluczowe znaczenie. Nie możemy ograniczać wolności innym jednostkom. O tym niejednokrotnie przekonywał nas m.in. nasz rodak, papież Jan Paweł II.

Musimy także pamiętać o tym, że wolność oznacza odpowiedzialność za własne czyny. Nawet jeżeli zostaniemy zmuszeni do egzekwowania własnego prawa do wolności, to musimy to robić z poszanowaniem praw innych ludzi.

2.2. LITERATURA WYBRANA Z KOMENTARZEM

Epopeja narodowa autorstwa Adama Mickiewicza, po raz pierwszy została wydana w dwóch tomach w Paryżu, w roku 1834. Składa się z dwunastu ksiąg pisanych wierszem. Mickiewicz w niezwykle sposób przedstawił nam obraz utraconej ojczyzny, ukochanej Litwy. Istniało kilka powodów, które wpłynęły na Adama Mickiewicza przy tworzeniu tego poematu. Była to m.in. tęsknota za krajem z dzieciennych lat, chęć przypomnienia historii Polski i obudzenia nadziei tak przecież pokładanych w kampanii napoleońskiej. Miejscem akcji jest Soplicowo. Cała historia toczy się w latach 1811-1812, tuż przed rozpoczęciem kampanii napoleońskiej. Mickiewicz w mistrzowski sposób ukazuje nam życie polskiej szlachty i niezwykle okoliczności przyrody. Epopeja jest skarbem narodowym, dlatego to stała pozycja na polskiej liście lektur szkolnych.

Gdy Zosia domawiała ostatnie wyrazy,
 Podszedł ku niej zdziwiony i kwaśny Gerwazy:
 „Już wiem! – rzekł – Sędzia mówił już o tej wolności!
 Lecz nie pojmuję, co to ściąga się do włości!
 Boję się, żeby to coś nie było z niemiecka!
 Wszak wolność nie jest chłopska rzecz, ale szlachecka!
 Prawda, że się wywodzim wszyscy od Adama,
 Ale słyszał, że chłopci pochodzą od Chama,
 Żydowie od Jafeta, my szlachta od Sema,
 A więc panujem jako starsi nad obiema.
 Jużci pleban inaczej uczy na ambonie...
 Powiada, że to było tak w Starym Zakonie,
 Ale skoro Chrystus Pan, choć z królów pochodził,
 Między Żydami w chłopskiej stajni się urodził,
 Odtąd więc wszystkie stany porównał i zgodził;
 Niech i tak będzie, kiedy inaczej nie można!
 Zwłaszcza, że jako słyszę, i Jaśnie Wielmożna!
 Pani moja Zofija na wszystko się zgadza;
 Jej rozkazać, mnie słuchać: jużci przy niej władza.
 Tylko ostrzegam, byśmy wolności nie dali
 Pustej i słownej tylko, jako za Moskali,
 Kiedy pan Karp nieboszczyk włościan wyswobodził,
 A Moskal ich podatkiem potrójnym ogłodził.
 Radzę więc, aby chłopów starym obyczajem,
 Uszlachcić i ogłosić, że im herb nasz dajem.
 Pani udzieli jednym wioskom Półkozica,
 Drugim niech swą Leliwę nada Pan Soplica.
 Natenczas i Rębajło uzna chłopą równym,
 Gdy go ujrzy szlachcicem wielmożnym, herbownym.
 Sejm potwierdzi.

A. Mickiewicz,
Pan Tadeusz,
 wyd. Książka i Wiedza,
 Warszawa 1987,
 s. 351-352.

W wybranym cytacie możemy spojrzeć na dość specyficzną wizję wolności, widzianej oczami Gerwazego, klucznika Horeszków. Widać tu wyraźne rozróżnienie na szlachtę i chłopów. A przecież wolność jest darem

i nie powinno się dzielić ludzi na tych, którzy na nią zasługują i tych, dla których jest ona niedostępna. Czy Gerwazy byłby w stanie działać w grupie z chłopami, gdyby zmusiła go do tego sytuacja? Zapewne nie, właśnie przez wzgląd na jego poglądy. Ten przykład wskazuje, że autonomiczność i zależność w naszym życiu jako wartość, jest tak ważna.

III. NAUCZANIE RELIGIJNE

3.1. NAUCZANIE PAPIESKIE

W każdym swoim wymiarze przykazanie miłości jest odniesione do ludzkiej woli, która jest wolna. Człowiek, kierując się światłem rozumu, czyli sądem sumienia, wybiera, a w ten sposób rozstrzyga i stanowi o sobie. Nadaje kształt swym uczynom. Przykazanie miłości jest skierowane do wolnej woli, od niej bowiem zależy, czy człowiek nada swym uczynom,

Jan Paweł II, *Homilia wygłoszona w czasie Mszy św. beatyfikacyjnej Ojca Rafała Chylińskiego*, Warszawa, 9.06.1991, w: tegoż, *Pielgrzymki do Ojczyzny*: 1979, 1983, 1987, 1991, 1995, 1997, 1999, 2002. *Przemówienia, homilie*, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Kraków 2006, s. 751-752.

swemu postępowaniu, kształt miłości lub też inny kształt, miłości przeciwny. Może to być kształt egoizmu, kształt obojętności na potrzeby drugiego, obojętności na dobro wspólne. Może to być wreszcie kształt nienawiści czy zdrady – wbrew temu, czego uczy Chrystus: „Miłujcie waszych nieprzyjaciół” (Mt 5,44). [...] Wolności nie można tylko posiadać. Trzeba ją stale, stale, stale zdobywać. Zdobywa się ją, czyniąc z niej dobry użytek – czyniąc użytek w prawdzie, bo tylko „prawda czyni wolnymi” (por. J 8,32) ludzi i ludzkie wspólnoty, społeczeństwa i narody. Tak uczy Chrystus.

Jednakże nie tylko świat, ale i sam człowiek został powierzony własnej trosce i odpowiedzialności. Bóg pozostawił go „w ręku rady jego” (por. Syr 15,14), aby szukał swego Stwórcy i dobrowolnie dochodził do doskonałości. Dochodzić – znaczy własnym wysiłkiem budować w sobie tę doskonałość. Istotnie, podobnie jak rządząc światem człowiek kształtuje go wedle własnego rozumienia i woli, tak też spełniając czyny moralnie dobre potwierdza, rozwija i umacnia w sobie podobieństwo do Boga.

VSpl 39.

Żaden człowiek nie jest monadą zamkniętą w sobie samej. Istnieje głęboka komunika między naszymi istnieniami, poprzez wielorakie współzależności są ze sobą powiązane. Nikt nie żyje sam. Nikt nie grzeszy sam. Nikt nie będzie zbawiony sam. Nieustannie w moje życie wkracza życie innych: w to, co myślę, mówię, robię, działam. I na odwrót, moje życie wkracza w życie innych: w złym, jak i w dobrym. Tak więc moje wstawnictwo za drugim nie jest dla niego czymś obcym, zewnętrznym, również po śmierci. W splocie istnień moje podziękowanie, moja modlitwa za niego mogą stać się niewielkim etapem jego oczyszczenia. I dlatego nie potrzeba przestawiać czasu ziemskiego na czas Boski: w obcowaniu dusz zwykły czas ziemski po prostu zostaje przekroczony.

SpS 48.

3.2. PISMO ŚWIĘTE

Wy zatem, bracia, powołani zostaliście do wolności. Tylko nie bierzcie tej wolności jako zachęty do hołdowania ciału, wręcz przeciwnie, miłością ożywieni służcie sobie wzajemnie! Bo całe Prawo wypełnia się w tym jednym nakazie: Będiesz miłował bliźniego swego jak siebie samego. A jeśli u was jeden drugiego kąsa i pożera, baczcie, byście się wzajemnie nie zjedli. Oto, czego uczyć: postępujcie według ducha, a nie spełnicie pożądania ciała. Ciało bowiem do czego innego dąży niż duch, a duch do czego innego niż ciało, i stąd nie ma między nimi zgody, tak że nie czynicie tego, co chcecie. Jeśli jednak pozwolicie się prowadzić duchowi, nie znajdziecie się w niewoli Prawa. Jest zaś rzeczą wiadomą, jakie uczynki rodzą się z ciała: nierząd, nieczystość, wyuzdanie, uprawianie bałwochwalstwa, czary, nienawiść, spór, zawiść, wzburzenie, niewłaściwa pogoń za zaszczytami, niezgoda, rozłamy, zazdrość, pijaństwo, hulanki, i tym podobne. Co do nich zapowiadam wam, jak to już zapowiedziałem: ci, którzy się takich rzeczy dopuszczają, królestwa Bożego nie odziedziczą. Owocem zaś ducha jest: miłość, radość, pokój, cierpliwość, uprzejmość, dobroć, wierność, łagodność, opanowanie. Przeciw takim cnotom nie ma Prawa. A ci, którzy należą do Chrystusa Jezusa, ukrzyżowali ciało swoje z jego namiętnościami i pożądaniem. Mając życie od Ducha, do Ducha się też stosujmy. Nie szukajmy próżnej chwały, jedni drugich drażniąc i wzajemnie sobie zazdroszcząc.

Ga 5,13-24;
por. Mk 10,44-45; Rz 7,13.

3.3. KATECHIZM KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

Wolność nie daje nam prawa do mówienia i czynienia wszystkiego. Opiera się na fałszywym przekonaniu, że człowiek, podmiot tej wolności, jest jednostką samowystarczalną i mającą na celu zaspokojenie swojego własnego interesu przez korzystanie z dóbr ziemskich. Poza tym, uwarunkowania ładu ekonomicznego i społecznego, politycznego i kulturowego, konieczne do właściwego korzystania z wolności, zbyt często są nieuznawane i gwałcone. Te sytuacje zaślepienia i niesprawiedliwości obciążają życie moralne i wystawiają zarówno mocnych, jak i słabych na pokusę grzechu przeciw miłości. Człowiek, oddalając się od prawa moralnego, godzi we własną wolność, sam się zniewala, zrywa braterstwo z innymi ludźmi i buntuje się przeciw prawdzie Bożej.

KKK 1740;
por. 1036; 1712.

IV. LITERATURA

- Benedykt XVI, *Enc. Spe salvi. O nadziei chrześcijańskiej*, Wydawnictwo M, Kraków 2007.
- Guardini R., *Wolność – łaska – los. Rozważanie o sensie istnienia*, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Kraków 1995.
- Halama M., *Wolność. Wychowanie do wolności w świetle nauczania Jana Pawła II*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2000.
- Jan Paweł II, *Enc. Veritatis splendor*, w: tegoż, *Dzieła zebrane*, t. 1, *Encykliki*, Wydawnictwo M, Kraków 2006, s. 453-526.
- Jan Paweł II, *Homilia wygłoszona w czasie Mszy św. beatyfikacyjnej Ojca Rafała Chylińskiego*, Warszawa, 9.06.1991, w: tegoż, *Pielgrzymki do Ojczyzny: 1979, 1983, 1987, 1991, 1995, 1997, 1999, 2002. Przemówienia, homilie*, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Kraków 2006, s. 750-756.
- Kongregacja Nauki Wiary, *Katechizm Kościoła Katolickiego*, wyd. Pallottinum, Poznań 2002.
- Kowalczyk S., *Wolność naturą i prawem człowieka: indywidualny i społeczny wymiar wolności*, Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu, Sandomierz 2000.
- Mickiewicz A., *Pan Tadeusz*, wyd. Książka i Wiedza, Warszawa 1987.

- Nowak A., *Wolność, manipulacja, kierownictwo*, Wydawnictwo Św. Antoniego, Wrocław 1992.
- Pannenberg W., *Człowiek, wolność, Bóg*, tłum. G. Sowiński, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Kraków 1995.
- Philippe J., *Wolność wewnętrzna. Moc wiary, nadziei i miłości*, tłum. A. Graboń, Wydawnictwo M, Kraków 2003.
- Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu. Biblia Tysiąclecia*, wyd. Pallottinum, Poznań 2012.
- Plantinga A.C., *Bóg, wolność i zło*, tłum. K. Gurba, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Kraków 1995.
- Scheler M., *Wolność, miłość, świętość*, tłum. G. Sowiński, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Kraków 2004.
- Styczeń T., *Wolność w prawdzie*, wyd. Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2013.

